

دانشگاه قم

دانشکده الهیات

پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد رشته شیعه‌شناسی

عنوان

بررسی وضعیت سیاسی - اجتماعی شیعیان مصر بعد انقلاب اسلامی ایران

استاد راهنما:

دکتر محمود تقی زاده داوری

نگارنده:

محمد سوری لکی

زمستان: 1392

چکیده

روابط ایران و مصر نشان داده است که، به طور معمول جریان ارتباطات دو کشور سیاسی بوده و اینکه روابط خصمانه یا غیر خصمانه میان دستگاه سیاست خارجی دو کشور، آینده سایر جنبه‌های ارتباطات خارجی این دو کشور- به عنوان مثال فعالیت‌های فرهنگی- را تعیین می‌کند. در این جهت داشتن، همکاری مذهبی، دانشگاهی، پژوهشی، ورزشی، اقتصادی، موسیقی و هنر و همچنین برپایی آیین‌های فرهنگی چون نوروز و عیدها و جشن‌های اسلامی مهمترین فاکتورها می‌است که، تاثیر ریشه‌ای و ارزشی و همچنین اخلاقی مردم دارانه‌ای را عرضه می‌کند که صدور فرهنگ‌های موثر بر مردم را فراهم می‌سازد.

به جرات می‌توان گفت که یکی از تاثیر گذار ترین و سرنوشت‌سازترین مناطقی که آینده فعالیت‌های شیعی در آن رقم خواهد خورد، مصر است. مصر به دلایل زیادی در کانون اصلی ارتباطات و همچنین کانون صادرات فکری- نظری جهان اسلام است. از دیرباز همه حوزه‌های علمی و دینی در جهان اسلام از رویدادهای مصر متاثر بوده و همچنان هست. بنابراین چگونگی برخورد مصر با تشیع و چگونگی برخورد شیعیان و کشورهای پشتیبان آنها با مصر در سرنوشت شیعیان بسیار تاثیر گذار خواهد بود.

با توجه به وضعیت شیعیان در مصر چه از لحاظ اجتماعی و چه از لحاظ سیاسی و اقتصادی که مهمترین فاکتورهای بیان شده در این رساله بوده اند، شیعیان باوجود داشتن قابلیت‌های ویژه هنوز نمود قابل توجهی نداشته اند، چرا که تقریباً "تمام جهت دهی مردم مصر با بن مایه شیعی به سوی اندیشه‌های انحرافی و سلفی بوده و تفکر شیعه باوجود خیر خواهی انسانی و اجتماعی که دار د مورد غفلت این جامعه بوده است.

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات

- 1:مقدمه.....8
- 2:بیان مساله.....8
- 3:اهمیت و ضرورت تحقیق.....9
- 4:پیشینه تحقیق.....10
- 5:سوالات تحقیق.....11
- 6:روش تحقیق.....11
- 7:چهارچوب مفهومی(تعاریف واژه های کلیدی تحقیق).....12
- 7,1-شیعه.....12
- 7,2-مصر.....13
- 7,3-وضعیت سیاسی – اجتماعی.....13
- 7,4-انقلاب.....14
- 7,5-انقلاب اسلامی.....14
- فصل دوم:مصر در یک نگاه اجمالی.....15
- 1,1-جغرافیای طبیعی.....16
- 1,2-آب و هوا.....17
- 1,3-جغرافیای انسانی.....18

18.....	1,4-ساختار جمعیتی.....
19.....	1,5-نزاد.....
20.....	1,6-پرچم مصر.....
21.....	2-دولت.....
22.....	2.1- پارلمان
23.....	2.2-قوه قضایه.....
24.....	2.3-احزاب و تشکل های سیاسی.....
29.....	3-ادیان و مذاهب مصر.....
29.....	3.1-مسیحیان.....
29.....	3.2-وهابیت.....
30.....	3,3-تصوف و گرایشهای عرفانی.....
31.....	4-دادو ستد.....
32.....	5-گردشگری.....
32.....	6-آموزش و پرورش.....
32.....	7-فرهنگ عمومی.....
34.....	8-زبان.....
34.....	9-مطبوعات.....
35.....	10-رادیو و تلویزیون.....
37.....	11-ویژگی مردم مصر.....

39	فصل سوم: شیعیان مصر.....
39	2- تاریخچه شیعه گری در مصر.....
42	3- جمعیت شیعیان مصر.....
43	4- موقعیت جغرافیایی شیعیان.....
44	5- وضعیت سیاسی و اجتماعی شیعیان.....
45	6- فشارهای امنیتی و قانونی.....
47	7- جنگ تبلیغاتی علیه شیعیان.....
48	8- تنگناهای قانون.....
48	9- وضعیت اقتصادی شیعیان مصر.....
49	10- شهادت شیخ حسن شحاته.....
50	11- چگونگی عکس العمل پلیس حین واقعه.....
51	12- محکومیت از طرف الازهر و مرسی.....
51	13- محکومیت از طرف احزاب مختلف.....
52	14- واکنش شیعیان مصر.....
53	15- بیانیه حزب الله لبنان.....
55	17- فرهنگ تشیع در مصر.....
55	18- آداب شیعی.....
60	19- واقعیت سیاسی – اجتماعی.....
62	20- تاسیس جمعیت شیعی در مصر.....

63.....	21- نهادهای شیعی در مصر.....
67.....	22- زیارتگاهها و مراکز مهم دینی.....
69.....	23- مساجد مصر.....
72.....	24- حج شیعیان در مصر.....
73.....	25- کتب معروف شیعی در مصر.....
73.....	26- میزان و اهمیت همکاری در زمینه تقریب مذاهب.....
75.....	27- سایت های اینترنتی.....
79.....	28- جایگاه تشیع در مصر معاصر.....
81.....	29- شخصیت های تاریخی شیعی.....
85.....	30- شخصیت های شیعی معاصر.....
85.....	31- وضعیت حجاب در مصر.....
86.....	32- وضعیت تقلید و مراجع تقلید.....
87.....	33- روابط شیعیان و سنیان در مصر.....
90.....	فصل چهارم: بررسی روابط ایران و مصر و همچنین تاثیر انقلاب اسلامی ایران بر شیعیان مصر.....
90.....	1- روابط ایران و مصر.....
90.....	2- روابط ایران و مصر پیش از انقلاب اسلامی ایران.....
92.....	3- روابط ایران و مصر بعد از انقلاب اسلامی ایران.....
93.....	4- تاثیر انقلاب اسلامی ایران بر مصر.....
102.....	5- تاثیر انقلاب اسلامی ایران بر شیعیان مصر.....

104.....	فصل پنجم: انقلاب مصر، بهار عربی.....
107.....	1- وضعیت شیعیان قبل از انقلاب.....
107.....	2- وضعیت شیعیان بعد از انقلاب.....
109.....	3- تبلیغات ضد شیعی سلفی هادر مصر
119.....	فصل ششم: جمع بندی و نتیجه گیری.....
119.....	نتیجه گیری.....
120.....	پیشنهادات:.....
122.....	منابع و ماخذ:.....

مقدمه

اسلام گرایی به عنوان یکی از مهمترین پدیده های سیاسی - اجتماعی قرن حاضر همواره با تجدید حیات دینی در جوامع اسلامی همراه بوده، از این میان با وجود موج بیداری که در منطقه اتفاق افتاده معمولا "شیعیان را به عنوان کانون این تحولات مورد شناسایی قرار داده اند.

انقلاب اسلامی ایران (بهمین 1357) بدون تردید پیامدهای سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، مذهبی مهمی نه تنها در سطح منطقه بلکه در سطح جهانی داشته است. از پیامدهای مذهبی این انقلاب در سطح جهانی، احیای دوباره دینداری در جهان است دینداری با یک قرن حاکمیت مارکسیسم برنیمی از جهان دچار رکود شده بود ولی انقلاب اسلامی ایران آنرا احیا کرد. پیامد تند این جریان عبارت است از احیا بنیادگرایی مذهبی هم در یهودیت، هم در مسیحیت، هم در هندوئیسم، هم در اسلام و هم در بودیسم است.

پیامد سیاسی این انقلاب پیروزی جنبش های مردمی در امریکای لاتین، آفریقا، خاورمیانه، نیکاراگوئه، سودان، لبنان و... پیامد این انقلاب برای مسلمانان، احیای وجدان دینی، ارتقا آگاهی های سیاسی، مشارکت جویی جریان مذهبی در سرنوشت خود است. پیامدهای آن برای شیعیان منطقه چشمگیر است. عراق، بحرین، عربستان، لبنان، پاکستان، افغانستان، هند و...

ما در این پژوهش به دنبال به دست آوردن اطلاعاتی از شیعیان مصر، پس از انقلاب اسلامی ایران به عنوان بخشی از بدنه شیعیان جهان هستیم. و اینکه آیا این انقلاب تاثیر ملموسی بر زندگی شیعیان داشته یا خیر؟

تعریف و بیان مساله:

مصر همواره یکی از قطب های تفکر و تحول در جهان عرب قلمداد می شده هر تحولی در مصر، منشأ تحولات دیگر در جهان عرب به شمار می رفته. مثلا "روی کار آمدن جمال عبد الناصر در مصر، زمینه روی کار آمدن افسران جوان در سوریه، لیبی، عراق، و سودان شده است. برای شناخت جهان عرب همواره شناخت مصر نقش کلیدی داشته و لهذا وضعیت شیعیان مصر، برای سایر شیعیان جهان و نیز ایران همواره مهم تلقی می شده است.

وقوع انقلاب اسلامی ایران در اواخر دهه هفتاد و آغاز دهه هشتاد میلادی، شرایط را برای بازخیزی مجدد انقلابیهای مسلمان برای مبارزه با رژیم های فاسد مهیا تر کرد، باعث شد که اسلام به عرصه سیاست و حکومت وارد شود و از اهداف آن صدور انقلاب بود نه تنها در بعد سیاسی بلکه در ابعاد فرهنگی، اجتماعی آن

واز آنجا که نشات گرفته از آموزه های اصیل شیعی بود باعث احیای خود باوری شیعیان سراسر جهان شد که این قضیه در مورد دیدگاه شیعیان مصر نسبت به انقلاب اسلامی ایران چه از لحاظ سیاسی، اجتماعی، حقوقی و مذهبی و... تغییر و تحولاتی ایجاد شد که از نمونه های آن همین ایجاد تشکل های سیاسی و مذهبی و علمی از طرف شیعیان که توانسته در جهت تحقق اهداف و برنامه های خودشان تا حدودی به موفقیت برسند.

و همچنین می توان گفت از دیگر نشانه های تاثیر انقلاب اسلامی ایران بر شیعیان مصر مشارکت جویی آنان در انقلاب اخیر مصر بی تاثیر نبودن آنان در این جریان سیاسی برای تغییر و تحول در وضعیت خودشان چه از لحاظ سیاسی و چه از لحاظ اجتماعی و همچنین از لحاظ اقتصادی و دیگر فاکتورهای بیان شده در این رساله است. که این مسائل و نکات باعث شد موضوع را در قالب وضعیت سیاسی، اجتماعی و اقتصادی و... شیعیان مصر و تاثیر انقلاب اسلامی ایران بر آنان و به دنبال آن تاثیر انقلاب اخیر مصر بر روی آنان را بررسی نمایم.

اهمیت و ضرورت تحقیق :

مصر همواره دروازه ورود کشورهای عربی بوده و در مسائل مربوط به آزادی و استقلال جلودار بوده اگر چه در این مورد شیعیان جلودار نبوده اند، اما به عنوان بخشی از آنها همواره مورد توجه جهان عرب بودند و سایر جوامع نیز مثل سوریه، عربستان و عراق و... تحت تاثیر دانشمندان مصری قرار داشتند، بنا بر این شناخت شیعیان مصری می تواند با توجه به اسلام معتدل (غیر وهابی) و تعامل با اهل سنت مهم باشد.

علاوه بر فرهنگ و تمدن بزرگ مصر این نکته که اسلام از دریچه مصر به آفریقا نفوذ کرده است و دیگر آفریقاییان از این راه به جهان اسلام می نگرند، و اینکه مصر به عنوان سردمدار مبارزه با رژیم غاصب صهیونیست و نگرش انقلابی به اسلام و همچنین مرکز یا پایگاه بزرگترین قاریان قرآن در جهان اسلام و... باعث می شود که بر اهمیت نگرش ما به موضوع مصر و جامعه شناسی آن بیفزاید.

سابقه و پیشینه تحقیق:

در این زمینه مطالعات منظم و روشمندی که به بررسی وضعیت سیاسی-اجتماعی شیعیان مصر پرداخته باشد، وجود ندارد. اما مجموعاً کتابها و مقالات و مصاحبه هایی به صورت پراکنده بوده که ما را در این مورد کمک نموده است. کتاب آشنایی با کشورهای اسلامی جمهوری عربی مصر نوشته محمد هادی فلاح زاده¹ که در انتشارات ابرار معاصر به چاپ رسیده و همچنین کتاب نگاهی کوتاه به مصر نوشته آقای میر مسعود حسینیان² که تقریباً ملقمه ای از هم هستند. واز کتاب هایی که به صورت بسیار کلی در مورد مصر و شیعیان به صورت جزیی مطالبی را به همراه داشته کتاب سبز مصر تألیف سید مهدی تکیه ای³ است، و کتاب مصر از زاویه ای دیگر نوشته خانم جمیله کدیور⁴ کتاب شیعه در مصر نوشته صالح الوردانی به ترجمه آقای قاسم مختاری⁵، سیاست و حکومت در آفریقا تألیف محسن پاک آیین⁶، از جمله کتاب های بسیار مهمی که در زمینه مصر و اوضاع و احوال آن نوشته شده است. برآورد استراتژیک مصر نوشته مختار حسینی و دیگران⁷ و... در زمینه شیعیان مصر کارهایی به صورت بسیار جزیی انجام گرفته که چه به صورت کتاب و چه به صورت مقاله و همچنین گزارش هایی که در فصلنامه های تخصصی و سایت های اینترنتی به این موضوع پرداخته اند، ما در این پایانامه معمولاً از یک سری اطلاعات موجود در این کتابها و مقالات و سایت ها استفاده نموده ایم، که آنها را در بخش منابع در پایان این رساله ذکر کرده ایم.

1: فلاح زاده، محمد هادی، آشنایی با کشورهای اسلامی جمهوری عربی مصر، ابرار معاصر تهران، چاپ دوم

2: حسینیان، میر مسعود، نگاهی کوتاه به مصر، ناشر نیستان، چاپ اول 1381

3: تکیه ای، سید مهدی، کتاب سبز مصر، انتشارات وزارت امور خارجه، چاپ اول، 1375

4: کدیور، جمیله، مصر از زاویه ای دیگر، تهران انتشارات اطلاعات، 1373

5: الوردانی صالح شیعه در مصر، ترجمه قاسم مختاری، تهران سازمان تبلیغات اسلامی، 1376

6: پاک آیین، محسن، سیاست و حکومت در افریقا، تهران نشر نقطه، 1377

7: حسینی، مختار و دیگران، برآورد استراتژیک مصر

سوالات تحقیق :

سوال اصلی 1: آیا اوضاع سیاسی - اجتماعی شیعیان در مصر نسبت به قبل از انقلاب اسلامی تغییر یافته است؟

سوالات فرعی :

آیا شیعیان به عنوان یک اقلیت مذهبی حقوق آنها به رسمیت شناخته شده است، و می تواند یک حزب یا جمعیت سیاسی مستقل فعالیت بکند یا نه؟

آیا شیعیان در سمت کلیدی ارتش، دستگاه اداری، پارلمان، دولت، نظام قضایی، شوراهای محلی، رسانه های جمعی و احزاب مهم کشور حضوری محسوس دارند؟

روش تحقیق

در بسیاری از تحقیقات به همان اندازه که به تهیه داده های کاملاً جدید توجه میشود به گردآوری اطلاعات و تحلیل داده ها از کارهای دیگران نیز ابراز علاقه می شود که پژوهش اسنادی نامیده می شود. در این از تحقیقات معمولاً به تحلیل مجدد مجموعه اطلاعات و نتایج آنها که توسط پژوهشگران دیگر فراهم آمده است می پردازند.

حکومتها و سازمانهای بزرگ به طور منظم آمار رسمی درباره انبوهی از پدیده های اجتماعی منتشر می کنند مانند جمعیت، جرم، ازدواج و طلاق، میزان بیکاری، مذهب و... از مراحل اولیه پیدایش جامعه شناسی این آمارها به عنوان پایه ای برای پژوهش جامعه شناسی مورد استفاده قرار گرفته اند. پژوهشگران می توانند داده های برگرفته از این گونه آمارها را مورد استفاده قرار داده یا دوباره تحلیل کنند و آن اطلاعات را برای کمک به حل مسأله پژوهشی معین به کار برند. 1.

1: گیدنز، آنتونی، کتاب جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، نشر نی، ص 734

در این پژوهش ما نیز از روش اسنادی - کتابخانه ای برای گرد آوری اطلاعات پیرامون موضوع پژوهش استفاده نموده ایم اما با وجود این که مطالب درباره موضوع به صورت پراکنده و مقالات جزئی بودند و خوانندگان را برای جمع آوری و خواندن مطالب با مشکل مواجه می کرد ما را بر آن داشت که در باره موضوع وضعیت سیاسی و اجتماعی شیعیان به صورت کلی تحقیق کنیم و آن را در قالب یک پایان نامه ارجاع دهیم .

چهار چوب مفهومی (تعاریف واژه ها و اصطلاحات کلیدی)

شیعه

شیعه در لغت : بر وزن فعله (جلسه) که دلالت بر نوع می کند و از ماده شاع؛ شیع؛ شیعه؛ و شیوع به معنای متابعت کردن؛ پیروی کردن؛ فرقه؛ حزب و گروه

شیعه در اصطلاح به فرد یا گروهی که در جهت علی و اولاد علی (ع) ذوب می شود به هر نوع پیروی نمی گویند.¹

واژه شیعه در زمان حیات پیامبر از طرف ایشان به دوست داران علی بن ابی طالب گفته شد. پس از وفات پیامبر کسانی که معتقد به اولویت علی ابن ابی طالب برای خلافت بودند شیعه نامیده می شدند. تمایز این گروه از دیگر مسلمین تا زمان امام پنجم شیعیان فقط در محبت به اهل بیت و اعتقاد به شایستگی انحصاری آنها برای حکومت مسلمین بود. از زمان امام پنجم شیعیان - محمد بن علی ملقب به باقر - به تدریج شیعه به عنوان یک مکتب مجزای فقهی حقوقی در آمد. در زمان امام ششم - جعفر ابن محمد صادق - با گسترش مباحث کلامی شیعیان (پیروان ایشان) از نظر کلامی نیز در کنار معتزله و اشاعره مکتب ویژه خود را پایه گذاری کردند. از زمان امام ششم شیعیان (شیعیان غیر زیدی) - جعفر ابن محمد صادق - و به دلیل پرهیز ایشان از تلاش برای دستیابی به قدرت سیاسی در سایه جدال بین امویان و عباسیان در بین غالب شیعیان اعتقاد چنین بود که تا زمان قیام قائم آل محمد (که شناخته شده نبود) تغییری در وضعیت سیاسی شیعیان ایجاد نخواهد شد و به همین دلیل شیعیان تا سالها بعد همواره از امامان بعدی در مورد اینکه قائم هستند یا نه پرس و جو می کردند. اکنون «شیعه» در اصطلاح به آن عده از مسلمانان گفته می شود که به خلافت و امامت بلافصل علی معتقدند، و بر این عقیده اند که امام و جانشین پیامبر اسلام از طریق نصّ شرعی تعیین می شود،

1: تقی زاده داوری، محمود، درس شیعه در جهان امروز، ترم اول، پاییز 1390

و امامت علی و دیگر امامان شیعه نیز از طریق نص شرعی ثابت شده است. همچنین است که از جابر بن عبدالله انصاری¹

مصر

نام مصر از ریشه سامی است و با نام های دیگر زبان سامی برای مصر از جمله (میتزراییم) عبری هم ریشه است. نام مصر به معنی دو تنگه است و به جدایی میان دو دودمان بخش های شمالی و جنوبی مصر اشاره دارد. 2. واژه مصر در اصل خود معانی شهر؛ تمدن؛ کلان شهر؛ زمین؛ و مرز می داده است. 3. مصر را در پارسی باستان مودرای و در پارسی میانه آگپیتوس می نامیده اند.

وضعیت سیاسی - اجتماعی

مقصود از وضعیت سیاسی - اجتماعی شیعیان وضع معین و یا موضع مشخص شیعیان در عرصه روابط قدرت، ثروت و منزلت اجتماعی در مقایسه با سایر گروههای جامعه است. بدین معنا که شیعیان در مقایسه با سایر گروههای (قومی، نژادی، دینی و سیاسی و ...) یک جامعه خاص مثلاً "مصر" از چه جایگاه سیاسی برخوردار بوده و تا چه حدی در کانون های سیاسی آن کشور از قبیل پارلمان، دولت، دستگاه قضایی ارتش و نیروهای نظامی و امنیتی، رادیو و حضور تلویزیون حضور داشته و به چه میزان در تصمیم سازی های کلان جامعه نقش ایفا می کنند و نیز بدین معنا که شیعیان در عرصه های اجتماعی نظیر تحصیلات، مشاغل اداری، تجارت و صنعت چه وضعیتی داشته، و در زمره چه گروهی از گروههای کارگر، کارفرما، کارمند، متوسط، بالای متوسط، طبقه حاکم و طبقه ثروتمند و امثال آن رده بندی می شوند آیا میزان حضور آنان در کانون های قدرت چشمگیر است و در دولت و مجلس و ارتش به شکل محسوسی حضور دارند و یا خیر جز گروههای حاشیه ای انگاشته شده است، و همچنین در زمینه تحصیلات، به چه میزان و تا چه دی تحصیل کرده و آموزش دیده دارند و سطح درآمد آنان چقدر است؟ آیا از سطح زندگی و رفاه نسبتاً "خوبی برخوردارند یا خیر در زمره گروههای محروم، کم درآمد و نیز متوسط جامعه قرار داده شده اند. 4.

1: علامه طباطبائی، شیعه در اسلام، بازیابی سید هادی خسرو شاهی، نشر بوستان کتاب

Ancient-hebrew.org.:2

3: معین، فرهنگ معین، جلد 3، ص 417

انقلاب

انقلاب یکی از پدیده های خشونت بار جامعه است چرا که در یک منازعه ی انقلابی، حکومت به سادگی تسلیم انقلابیون نمی شود از طرف دیگر انقلابیون از جان گذشته نیز در صورت لزوم دست به خشونت خواهند زد. کاربرد خشونت در چنین منازعه هایی است که موجب تغییر و تحولات عمیق و گسترده در ساختار سیاسی می گردد و پدیده ی انقلاب را متمایز از رفرم یا سایر تحولات اجتماعی می کند. مسلماً اگر گروه هیئت حاکمه به طور مسالمت آمیزی از قدرت کناره گیری کند. دیگر تحولات انقلابی رخ نخواهد داد¹.

کلمه ی انقلاب در پهنه ی علوم انسانی و اجتماعی، به دو معنای دیگر نیز استعمال شده: یکی به معنای تحول سریع، شدید و بنیادین که بر اثر طغیان عموم مردم در اوضاع و احوال سیاسی جامعه روی می دهد و در نتیجه یک نظام سیاسی، حقوقی و اقتصادی جای خود را به نظام دیگری می دهد؛ و دیگری به معنای تحوّل شدید و ریشه ای و غیر سیاسی که به کندی و بدون خشونت صورت می گیرد. مانند انقلاب علمی، صنعتی، فرهنگی... وجه مشترک دو معنای لفظ انقلاب همان تحول شدید، اساسی و کلی است².

انقلاب اسلامی

انقلاب اسلامی دگرگونی های یک جامعه است برای احیاء و تعمیق عقاید و اخلاق و احکام اسلامی در افکار و عملکرد جامعه که در مقطع زمانی خاص اتفاق افتاده است³.

1: ک: بشیریه، حسین؛ انقلاب و بسیج سیاسی، تهران، پگاه، 1374، ص 6-8

2: گیدنز، آنتونی؛ جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، نشر نی، تهران، 1379، چاپ هشتم، ص 660 گیرد

3- خط امام کلام امام - انتشارات نور - ص 45:

فصل دوم: مصر در یک نگاه اجمالی

جمهوری عربی مصر

جمهوریة مصر العربیة

پرچم: نشان

مختصات: شرقی $31^{\circ}13'$ شمالی $30^{\circ}2'$

سرود ملی: میهن من، میهن من، میهنم

پایتخت: شهر قاهره

بزرگترین شهر: شهر قاهره

زبان رسمی: زبان عربی

نوع حکومت: جمهوری

مساحت 1,002,450 کیلومتر مربع (30ام)

آبها (%) 0.632

جمعیت: سرشماری 1684,500,000

تراکم جمعیت 2/755 (38)

تولید ناخالص داخلی: مجموع: 508 میلیارد 2011

شهر های مهم: قاهره، اسکندریه، اسوان، اسیوط، پورت سعید، سوئز و اسماعیلیه

کشور های همسایه: فلسطین اشغالی، لیبی و سودان

وسعت 1.001.450 کیلومتر مربع

آب و هوا: بیابانی، گرم با تابستان های خشک و زمستان های معتدل

جغرافیای طبیعی

جمهوری عربی مصر، کشوری است وسیع در شمال شرق قاره افریقا و در تقاطع سه قاره کهن و تاریخ‌ساز جهان. مساحت این کشور بالغ بر 449/001/1 کیلومتر مربع بوده و از نظر وسعت، بیست و هشتمین کشور جهان محسوب می‌گردد. در شمال مصر دریای مدیترانه و در شرق آن دریای سرخ قرار دارد. از سمت جنوب با سودان و از سوی باختر با کشور لیبی همسایه است. در ناحیه صحرای سینا نیز با نوار غزه و فلسطین اشغالی هم‌مرز است. پایتخت کشور مصر شهر بزرگ قاهره است و از دیگر شهرهای مهم آن می‌توان به اسکندریه، اسوان، جیزه، فیوم و پورت سعید اشاره کرد. شهرهای کوچک‌تری نیز در این سرزمین وجود دارند که به واسطه وقوع جنگ جهانی دوم در آنها شهرت یافته‌اند که از آن جمله می‌توان به سلوم، بردیا، مطروح و العلمین اشاره کرد.

این کشور از 26 ایالت یا استان و یک شهر مستقل از نظر اداری به نام الأقصر که تحت حاکمیت حکومت مرکزی قرار دارد، تشکیل یافته است.¹

در شرق و شمال شرقی این کشور شبه‌جزیره سینا واقع شده و تا پیش از قرن نوزدهم کاملاً به خاک مصر متصل بود. اما در سده بیستم به تبعیت از گذشتگان، آبراهی میان سرزمین اصلی و سرزمین سینا گشوده شد، تا بدینوسیله دریای سرخ را به دریای مدیترانه متصل نمایند. این آبراه که سوئز نام گرفته است 168 کیلومتر طول دارد و مسیر پر اهمیت ارتباطی میان سه قاره افریقا، آسیا و اروپا به شمار می‌رود.

1: حسینی، مختار، دیگران (گردآوری)، برآورد استراتژیک مصر، ابرار معاصر، تهران، 1381، ج 1، ص 94 و 95.

به لحاظ جغرافیایی مصر به چهار بخش تقسیم می شود:

1: **دره و دلتای رود نیل:** مساحت دره و دلتای این رود بزرگ مجموعاً به 33 هزار کیلومتر مربع بالغ می گردد که تقریباً 4 درصد از کل مساحت کشور را تشکیل می دهد. 96 درصد از مساحت مصر را صحرا دربر گرفته و نوار باریک رود نیل به طول 1530 کیلومتر، رگ حیاتی آن است 1.

2: **صحرای غربی:** بخش واقع در کناره غربی رود نیل تا مرزهای غربی مصر را صحرای غربی می نامند. مساحت این بخش حدوداً 671 هزار کیلومتر مربع است و تا کرانه های دریای مدیترانه امتداد می یابد. این بخش از کشور را تپه های صخره ای دربر گرفته و از نظر تراکم جمعیت نیز در سطح پائینی قرار دارد.

3: **صحرای شرقی:** مساحت این بخش از کشور مصر که از غرب به رود نیل و از شرق به دریای سرخ محدود شده است در حدود 225 هزار کیلومتر مربع است. و عمدتاً آب و هوای بیابانی و خشک دارد.

4: **شبه جزیره سینا:** این شبه جزیره در حدود 60 هزار کیلومتر مربع و به شکل مثلثی است که قاعده آن در شمال و رأس آن در جنوب قرار گرفته است. 2.

آب و هوا

آب و هوای مصر در نقاط مختلف متفاوت است. در تابستان در صحراها، هوا گرم و خشک و در دیگر نواحی گرم و مرطوب است. صحرای شرقی و غربی و کناره های دریای سرخ هوای گرم و یکسانی دارد، ولی شمال کشور دارای آب و هوای مدیترانه ای است. هوای مصر تقریباً در تمام فصول غبار آلود است.

علاوه بر گرد و غبار، ذرات معلق شن نیز هوای بیابانی مصر را همراهی می کند. اما در فصل بهار این گرد و غبار به صورت طوفان های موسمی شن نمایان می شود. 96 درصد از این سرزمین را صحرا تشکیل داده است.

1: تکیه ای، سید مهدی، مصر، تهران وزارت امور خارجه، 1375، ص 1

2: تکیه ای، پیشین، ص 1-3

منابع انرژی‌زای مصر

همان‌گونه که گفته شد، مصر دارای منابع نفتی و گازی است. میزان تولید نفت این کشور در سال 1995، نهصد و بیست هزار بشکه در روز بود که این میزان در سال‌های بعد رو به کاستی گذاشت به طوری که طی ده ماه نخست سال 1997، این کشور 877 هزار بشکه نفت در روز تولید می‌کرد.

در حال حاضر کل ذخایر نفتی شناخته شده در مصر بالغ بر $3/8$ میلیارد بشکه است و کاوش برای افزایش میزان ذخایر نیز ادامه دارد. همچنین طبق برآوردهای انجام شده در سال 2001، گاز تولیدی این کشور دو برابر مقدار سال‌های قبل بوده است. در سال 1998 کل منابع گازی به ثبت رسیده در مصر برابر $27/6$ تریلیون فوت مکعب بود که نسبت به سال 1997 میلادی، 35 درصد و نسبت به سال 1993 دو برابر افزایش پیدا کرده است. 1

جغرافیای انسانی

ساختار جمعیتی:

مصر پرجمعیت‌ترین کشور خاورمیانه و دومین کشور پرجمعیت قاره افریقا است.

بر طبق آمار سال 2006 میلادی جمعیت این کشور بالغ بر $78/887/007$ است که با ضریب رشدی برابر $1/75\%$ روبرو است. این میزان رشد جمعیت با توجه به ضریب بالاتر رشد در سال‌های گذشته، کاهش محسوسی را نشان می‌دهد. 2.

تراکم جمعیت مناطق مختلف این کشور اختلاف زیادی با هم دارد. برای مثال در حالی که تراکم جمعیت پایتخت، بیش از $12/780$ نفر در هر کیلومتر مربع است، در صحرای سینا، صحرای غربی و صحرای شرقی به کمتر از 10 نفر در هر کیلومتر مربع می‌رسد. 3.

1- حسینی، مختار، دیگران (گردآوری)، برآورد استراتژیک مصر، ابرار معاصر، تهران، 1381، ج 1، ص 94 و 95.

www.worldpopulatio.com.

3: برآورد استراتژیک مصر، همان، ص 67

در مجموع میزان تراکم در نواحی قابل زیست مصر 1540 نفر در هر کیلومتر مربع است . مردم مصر از لحاظ شیوه زندگی به شهرنشین، روستانشین و کوچ‌نشین تقسیم می‌شوند.

شهرنشین‌ها عمدتاً در منطقه دلتای نیل و سواحل دریای مدیترانه زندگی می‌کنند و حدود 49 درصد کل جمعیت مصر را تشکیل می‌دهند. مهم‌ترین و پرجمعیت‌ترین شهرهای مصر عبارت‌اند از: قاهره با بیش از 7 میلیون نفر، اسکندریه 3/3 میلیون نفر و جیزه با 2/2 میلیون نفر. جمعیت روستانشین عمدتاً در مناطق حاشیه نیل که مساعد کشاورزی است سکنی گزیده‌اند و در حدود نیمی از جمعیت مصر را به خود اختصاص داده‌اند. این مردم عمدتاً از امکانات جهان امروز هم‌چون برق و آب لوله‌کشی بی‌بهره‌اند.

کوچ‌نشینان مصر اعراب بیابان‌گردی هستند که سراسر صحراهای مصر را در جست‌وجوی علوفه برای دام‌هایشان و آب برای خانواده‌هایشان درمی‌نوردند. این گروه جمعیتی در حدود 18/1 درصد کل نفوس مصر را به خود اختصاص می‌دهند¹.

طبق آمار مرکز جمعیتی آمریکا ، تعداد جمعیت مصر در سال 2025 به 97/4 میلیون و در سال 2050 به 117 میلیون نفر خواهد رسید و این به معنای قرار گرفتن مصر در میان 15 کشور پر جمعیت جهان خواهد بود . در سال 1999 تعداد خانواده و تعداد متوسط افراد یک خانواده به 4/98 نفر می‌رسید که در سال 2001 به 4/46 نفر رسیده است ؛ که این البته در استانهای جنوبی و حاشیه ای این تراکم بیشتر است تا اینکه در استان الوادی جدید به 5/3 نفر در یک خانواده می‌رسد . از نظر توزیع جمعیتی ، تراکم در دلتای رود نیل در بالاترین وضعیت است و این قسمت 67 درصد جمعیت مصر را در خود جای داده است و از نظر نسبت میان زنان و مردان ، 51/17 درصد از مردان و 48/83 درصد را زنان تشکیل می‌دهند . متوسط عمر مردان 67 و متوسط عمر برای زنان 69 سال است.

از نکات مهم در جغرافیای این کشور این است که جمعیت فراوان مصر باعث آلودگی های بسیار و خطرناک شده که این در فصل تابستان بیش از 10 برابر میزان عادی است.

نژاد

نژاد مردم مصر سامی است و عمدتاً سفید پوست و از نژاد مصری . بدوی و نوبه ای با آنان هم ترکیب شده است.

1:برآورد استراتژیک مصر، ابرار معاصر، همان، ص 67-69.

پرچم ریاست جمهوری

پرچم مصر (به عربی: علم مصر) یک پرچم سه رنگ متشکل از سه نوار افقی هم اندازه به رنگ‌های قرمز، سفید و سیاه است و نشان ملی مصر که یک عقاب است در وسط آن قرار دارد. این پرچم در 4 اکتبر 1984 تصویب شد. سه رنگ این پرچم که نماد پان-عربیسم است در پرچم عراق، پرچم سوریه، پرچم یمن و قبلا" در پرچم لیبی استفاده شده‌است. تفاوت این پرچم‌ها فقط در وجود یا نبود نشان ملی این کشورها در نوار سفید است.¹